

EĞİTİM ve GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ

İsa ALTINIŞIK*
Hasan Sencer PEKER**

Abstract

Each individual in an economy may not be able to earn revenue to live by attending production process with labor, capital or fortune. People may not earn sufficient revenue and have capital stock because of some reasons such as illness, disability and aging. Therefore the government must take certain measurements for redistribution of income to meet the required income of those who have not fault about insufficient income. The income that shows up with the functional distribution in economic process is gross income.

Key Words: Income, Education

Özet

Bir ekonomideki bütün kişiler yaşamları boyunca üretim sürecine emek, sermaye veya servetleriyle katılarak yaşamlarını sürdürmek için yeterli bir gelir sağlamak durumunda olmayabilirler. Hastalık, sakatlık, yaşlılık, işsizlik gibi nedenlerle yeterli bir gelir elde edilemeyebilir ve yeterli servet stoklarına sahip olunamayabilir. Bu nedenle devlet kendi kusurları olmaksızın geçimlerini tamamen ya da kısmen sağlayamayanların yeterli bir gelire kavuşmalarını mümkün kılan yeniden dağılım tedbirlerini almak zorundadır. Ekonomik süreç içerisinde fonksiyonel gelir dağılımı ile ilk olarak ortaya çıkan gelir brüt gelirdir.

Anahtar Kelimeler: Gelir, Eğitim

1.Giriş

Ekonomi teorisi brüt gelire ilgilendir, buna faktör gelirlerinin dağılımı, birincil dağılım adı da verilmektedir. İkincil dağılım ise, gelirin doğuşu ile kullanışı arasında geçen yeniden dağılımı ile ilgili konuları kapsamaktadır. Bu nedenle ikincil dağılım devletin araya girerek sosyal ve etik nedenlerle birincil dağılımı düzenlemesi anlamına gelir. Böylece devletin müdahalesi sonucu ortaya çıkan gelir dağılımı ikincil gelir dağılımı olarak adlandırılır ve birincil dağılıma göre daha eşitçi olduğu kabul edilir. Bir anlamda da devletin gelirleri

---

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı M.Y.O.

** Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Yüksek Lisans Öğrencisi

daha eşitlikçi bir düzeye sokma çabalarını gelirin yeniden dağılımı olarak ele alabiliriz. Bu amacı gerçekleştirmek için devletin elinde gelir dağılımının fonksiyonunu ve büyüklüğünü etkileyebilecek çok sayıda araç bulunmaktadır. Mali olmayan politika araçlarının başlıcaları: istihdam, ücret ve fiyat kontrolleridir. Temel maliye politikası araçları ise; vergi ve kamu harcamalarıdır.

2. Gelir Dağılımı

“Gelir dağılımı; bir ülkede belirli dönemler içinde üretilen gelirin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında bölünmesidir. Gelirin fertler, aileler ve çeşitli tüketici birimler arasında bölünmesine kişisel gelir dağılımı, üretim faktörleri arasındaki dağılımına ise fonksiyonel gelir dağılımı denir.” (Yumuşak ve Bilen, 200, 77-96)

2.1. Gelir Dağılımı Çeşitleri

2.1.1. Kişisel Gelir Dağılımı

“Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımını ifade eder. Buradaki tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, kişisel gelir dağılımında gelirin fertler ya da haneler arasındaki dağılımı ön plandadır. Ekonomik eşitsizliklerin oldukça iyi bir göstergesi olan kişisel gelir dağılımından beklenen ilk hedef hane halkları arasındaki gelir eşitsizliklerinin belirlenmesidir. Kişisel gelir dağılımı bireysel ve statiktir.”(DPT, 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001, 6)

2.1.2. İşlevsel Gelir Dağılımı

“İşlevsel (Fonksiyonel) gelir dağılımı, üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki dağılımın gösteren yaklaşımıdır.”(Karakayalı, 2002, 70) Bu yaklaşımda, milli gelirden kişilerin aldığı pay değil, üretim faktörlerinin –girişimci, toprak, sermaye ve emek– aldığı pay esastır. Bu açıdan işlevsel gelir dağılımına, gelirin faktörel dağılımı da denilmektedir.

Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim süreci sonucunda meydana gelen hasılanın faktörler arasında paylaşılmasıdır. Yani, hasılanın ne kadarının ücret-maaş geliri, ne kadarının tarım geliri ve ne kadarının faiz geliri şeklinde dağılmasıyla ilgilidir. “Gelirin fonksiyonel dağılımı, bir ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında oldukça sağlıklı bilgi verebilir. Nitekim, gelişmiş ülkelerde iktisadi kalkınmanın

başlangıç dönemlerinde tarım kesimi, milli gelirden en büyük payı alırken, gelişme düzeyi yükseldikçe ücretlilerin payının arttığı gözlenmiştir. Gelişmiş ülkelerde emek gelirlerinin milli gelir içindeki payı %70'e kadar çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde %30 gibi düşük bir düzeyde bulunmaktadır. Örneğin ABD'de kişisel gelirlerin içindeki ücret ve maaş gelirlerinin payı %75'in üzerindedir Uzun dönemde de bu oran değişiklik göstermeme eğilimindedir.” (Yumuşak ve Bilen, 2000, 77-96)

2.1.3. Sektörel Gelir Dağılımları

Gelirin sektörel dağılım denildiğinde, bir ekonomide/ülkede faaliyette bulunan sektörlerin milli gelirden aldığı pay akla gelmektedir. Buna göre gelişmiş ülkelerde milli gelirden en fazla payı alan sektör üretim ve hizmet sektörü, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise tarım sektörünün milli gelirden nispeten fazla pay aldığı söylenebilir.

2.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımları

Bölgesel gelir dağılımları, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan kişilerin ulusal gelirden ne oranda pay aldıklarını gösterir. Bu gelir dağılımları bir ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları tespit etmeye yarar.(Aktan ve Vural, 2002, 2)

Bölgesel gelir dağılımındaki eğitsizlikteki temel faktör, bölgenin sahip olduğu coğrafı konumdan dolayı pazara ve tedarik kaynaklarına uzak olmasının doğurduğu ulaştırma problemleridir. Bu problemler, müteşebbislerin o bölgeye yatırım yapmasını engellemektedir.

2.2. Gelir Dağılımları Hesaplama Yöntemleri

Bir ülkedeki gelir dağılımlarının eğitlik deresini ölçmede kullanılan yöntemlerin başlıcaları Lorenz Eğrisi, GİNİ Katsayısı, Yüzde Paylar Analizi, ve Pareto Optimumudur.

2.2.1. Lorenz Eğrisi

“Lorenz Eğrisi, elde edilen toplam gelirin kümülatif oranları ile gelir elde edenlerin kümülatif oranlarının karşı karşıya geldiği noktaların geometrik ifadesidir, en zayıf kişi veya hane halkından başlayarak zengine doğru gider. Bu ölçü her türlü gelir dağılımları eğitsizliğini ölçmek için

kullanılabilir.”(<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4843>, 2006)

2.2.2. GİNİ Katsayısı

Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede kullanılan diğer yöntem ise GİNİ Katsayısıdır ve Lorenz Eğrisi’nden elde edilir. Grafikte Lorenz Eğrisi ile Mutlak Eşitlik Doğrusu arasındaki Alanın, Mutlak Eşitlik Doğrusunun altındaki üçgene oranlanmasıyla bulunur ve 0 ile 1 arasında bir sayıdır. Lorenz Eğrisinin Mutlak Eşitlik Doğrusundan uzaklaşması gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması demek olduğuna göre, bu uzaklaşma sonucu Mutlak Eşitlik Doğrusu ile Lorenz Eğrisi arasında kalan alan ve dolayısıyla GİNİ katsayısı büyüyeceğinden, gelir dağılımındaki eşitsizlik artacaktır. Buna göre, GİNİ katsayısı 1’e yaklaştıkça eşitsizlik artar, 0’a yaklaştıkça eşitsizlik azalır.

2.2.3. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde payları analizi, gelir dağılımını Lorenz Eğrisi ve GİNİ Katsayısına göre daha detaylı gösteren bir yöntemdir. Bu yöntemde gelir ve nüfus beş tane % 20’lik paya bölünerek en düşükten en yükseğe doğru kümülatif olarak sıralanır ve böylece nüfusun her bir % 20’lik payının gelirin ne kadarını elde ettiği bulunur.

2.2.4. Pareto Optimumu

“İtalyan Ekonomisti Vilfredo Pareto bir çok gelir istatistiklerinden hareketle deneysel çalışmalar sonucunda bölüşüm yasasına ulaşmıştır. Pareto’ya göre, ulusal gelirin aileler arasında bölüşümü, hemen her toplumda piramit benzeri bir dağılım göstermektedir. Piramidin tepesinde yani en sivri noktasında, o toplumun en yüksek gelir düzeyine ulaşmış birkaç aile; piramidin tabanına doğru inildikçe, yani daha düşük gelir düzeylerine geldikçe genişleyen gruplar; ve nihayet en düşük gelir grubunda, yani piramidin tabanında, en yüksek sayıda ile bulunmaktadır.”(Karakayalı, 2002, 71)

2.3. Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörler

Bir ülkedeki gelirin o ülke nüfusu arasındaki bölüşümüne gelir dağılımı diyoruz. Gelir dağılımı daha çok kişisel gelir dağılımı olarak düşünülmektedir. Sebebi ise, fonksiyonel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımları daha çok ekonomik sebeplere ve sonuçlara sahipken,

kişisel gelir dağılımlarının hem ekonomik hem de sosyal sebep ve sonuçlara sahip olmasından dolayı ortaya çıkan toplumsal sorunlardır.

2.3.1. Nüfus Yapısı

Düşük gelirli insanların artan gelirden daha fazla pay alamamalarının nedenlerinden birisi nüfus artış hızının yüksek seviyelerde olmasıdır.

Nüfusun bölgelere göre dağılımlarının son beş yılda gösterdiği eğilim incelendiğinde, Marmara ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin toplam nüfus içindeki paylarının arttığı, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde önemli bir değişme olmadığı, İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin ise toplam nüfus içindeki paylarının azaldığı görülmektedir.

1990-2000 döneminde yedi coğrafî bölgenin tamamının nüfusu artmaktadır. Bölgeler arasında en yüksek artış hızı Marmara Bölgesinde, en düşük artış hızı ise Karadeniz Bölgesinde gerçekleşmiştir. 1990-2000 döneminde Marmara Bölgesinin yıllık nüfus artış hızı binde 26.7, Karadeniz Bölgesinin yıllık nüfus artış hızı binde 3.6'dır.

Ülke genelindeki nüfusun yüzde 26'sının bulunduğu Marmara Bölgesi en fazla nüfusa sahip iken, nüfusun yüzde 9'unun bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi en az nüfusa sahiptir.

Bölgeler arasında şehir nüfus oranı en fazla olan bölge Marmara Bölgesi iken en az olan bölge Karadeniz Bölgesidir. Marmara Bölgesindeki nüfusun yüzde 79'u, Karadeniz Bölgesindeki nüfusun ise yüzde 49'u şehirlerde bulunmaktadır.

2.3.2. İşgücü Yapısı

Yaratılan gelirden pay alınabilmesi, her şeyden önce bir işte çalışır olmakla mümkündür. Bu bakımdan, istihdam artırıcı ve işsizliği önleyici politikalar, yatırım politikaları öncelikli olmak üzere siyasal iktidarların amaçlaması gereken temel hedeflerin başında gelmelidir.

2.3.3. Kayıtdışı Ekonomi

Kayıtdışı ekonomi, genellikle ekonomik verimliliğin düşmesine neden olmakta, yarattığı sosyal sorunların yanında vergilendirilmeyen bir alan olması sebebiyle de kamu gelirlerine bir katkı sağlamamaktadır. Ayrıca, benzer mal ve hizmet üretiminde bulunan kuruluşlar arasında kayıt içi - kayıt dışı kesimde faaliyet göstermelerine bağlı olarak da etkin bir rekabet ortamının oluşmasını

engellerek rekabetçi bir piyasa yapısının oluşmasını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu da gelir dağılımını bozmaktadır.

2.3.4. Enflasyon

İstikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon gelir dağılımında eşitsizliğe yol açan temel unsurlardan biridir. Sermaye gelirleriyle emek gelirleri arasında emek aleyhine dengesizliğe yol açan en önemli araçlardan biri enflasyondur. Enflasyon, gelir dağılımı üzerinde lineer olmayan bir etkiye sahiptir: yüksek enflasyon gelir dağılımındaki eşitsizliği önemli ölçüde artırır; ancak, enflasyon oranının aşağı çekilmesi gelir dağılımında doğrudan doğruya bir iyileşmeye yol açmaz. Öte yandan, enflasyon gelir dağılımı üzerinde tersine artan oranlı bir vergi ile benzer etkilere sahiptir. Yüksek gelire sahip kesimler enflasyon karşısında genellikle kendilerini iyi koruyacak imkanlara sahiplerken enflasyon sabit gelirli kişiler üzerinde son derece kötü etkilere sahiptir.

2.3.5. Servet Dağılımı

Kişisel gelir bölüşümünde ortaya çıkan dengesizliklerin önemli nedenlerinden biri, servet dağılımının dengesiz olmasıdır. Bu nedenle, gelir bölüşümünde servete bağlı olarak ortaya çıkan dengesizliğin giderilmesinde arazi, bina gibi belirli bir servet üzerinden alınan ve dolaysız olan servet vergileri önem kazanmaktadır.

2.3.6. Eğitim Durumu

Gelir dağılımı konusunun en önemli faktörlerinden biri, toplumda bireyin küresel planda geçerli bilgi, beceri ve kalifikasyon ile donatılmış olup olmadığıdır. İşletmelerde çalışanların eğitim yapısında son yıllarda çok hızlı bir gelişme görülmekle birlikte rakip ekonomiler dikkate alındığında, eğitime yönelik faaliyetlerin hayati özelliği kendisini göstermektedir.

3. Türkiye’de Gelir Dağılımı Seyri

Gelir dağılımındaki dengesizlik ve adaletsizlik ülkemizin en büyük sosyal ve ekonomik problemlerinin başında gelmektedir. Özellikle son 25 yılda yani 1980 yılından itibaren gelir dağılımındaki bozukluk hızla artmış uygulanan politikalar başarılı olamamıştır. Günümüzde ise yine aynı bozukluk artarak devam etmektedir. Yani belirli kişi yada grupların fakirleşmesine, yoksullaşmasına ve bazı kişi

yada grupların ise aşırı derecede zenginleşmesine seyirci kalınmaya devam edilmektedir. Sonuç hepimizin bildiği gibi. Yapılan istatistikler ülke nüfusunun %20'lik yüksek refah seviyesine sahip bir kesimin ülke gelirinin yarısından fazlasını kullandığı, kalan %80'lik bir nüfus ise ülke gelirinin ancak %25-30'luk bir kısmını kullandığını ortaya koymaktadır. Bu durum fonksiyonel açıdan bakıldığında yine aynıdır. Son yıllarda ücret gelirlerinin sürekli enflasyon artışından daha az oranla artması sonucu ücret geliri elde edenlerin reel satın alma güçleri önemli ölçüde azalmıştır. Aynı şekilde küçük esnaf ve tarım sektörü için de durum aynıdır.

Türkiye'nin gelir dağılımının nispeten düzelmesinde eğitimin etkisini sorgulayacak olursak, 1963 yılından günümüze, Türkiye tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş süreci yaşamış ve insanların yaşam standartları yükselmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan eğitilmiş nitelikli işgücü ihtiyacı da eğitim yatırımlarını tetikleyerek, tarım kesiminde çalışan nüfusun eğitim seviyesini arttırmasına sebep olmuştur. Özellikle köyden kente göç eden insanların 2. ve 3. nesilleri eğitim alarak sanayi-bilgi sektörünün bir parçası olmuş ve gelirden aldığı pay da buna paralel olarak artmıştır.

“Bütün gelir dağılımı araştırmalarında dikkati çeken bir bulgu, kentsel yerlerdeki gelir dağılımının, kırsal yerlerdekinden daha kötü olduğudur. Nitekim 1994 gelir dağılımı araştırmasında kentsel yerlerde GİNİ katsayısı 0,51 iken kırsal yerlerde 0,41'dir. Bunun böyle olmasının en önemli sebebi kırsal yerlerde gelir kaynağı olan tarımın, katma değerinin çok yüksek olmamasına bağlı olarak gelir farklarının yüksek düzeyde gerçekleşememesidir. Düşük getiri, aşırı kazançları engellemektedir. Fakat kentlerde hem üretim veya gelir kaynağı çok farklı hem de bunların katma değerlerinin nispeten yüksek olması sebebiyle bir yandan çok düşük gelirli fertler, diğer yandan çok yüksek gelirliler bulunabilmektedir. Bu durum gelir dağılımının bozulmasında etkili olmaktadır.”(Güran, Yumuşak ve Bilen, 2000, 78)

3.1. Türkiye’de Gelir Dağılımını Bozan Faktörler

“Ülkemizde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımının gelişmiş ülkelere göre daha adaletsiz dağılmasının en önemli nedeni, tarım kesiminin ekonomideki ağırlığını koruması ve dolayısıyla nüfusun büyük kesiminin tarım sektöründe çalışmasıdır. Gelişmiş ülkelerde, gelir dağılımının daha adil bir şekilde dağılmasında, uygulanan sosyal politikalar yanında, ücretliler kesiminin payının yükselmiş olması ve firmaların halka açılmasıyla servetin alt ve orta gelir gruplarına yayılmasının önemli rolü olmuştur.” (Güçlü ve Bilen, 1995, 164)

“Ülkemizde gelir dağılımının bozuk olmasının belki de en önemli sebebi, kamunun öncülüğünü yaptığı yüksek faiz politikası sebebiyle yüksek gelir grubuna önemli ölçüde kaynak transfer etmesidir. Transfer bütçesi olarak ifade edilen konsolide bütçenin transfer harcamalarının dağılımında en büyük pay faiz ödemeleridir. Faiz harcamaları tüm bütçe harcamalarının 1990 yılında % 20,4'ünü oluştururken, 1994 yılında % 33,2'ye, 1999 yılında % 50'leri aşmıştır. Bu durum, halen ülke ekonomisinin % 35'ler gibi önemli bir kısmını kontrol eden kamunun kaynak transferleriyle gelir dağılımını hem bireysel açıdan hem de fonksiyonel açıdan kar-faiz-rant grubu lehine bozduğunu göstermektedir.” (Güçlü ve Bilen, 1995, 85)

Bunun dışında, Türkiye’de gelir dağılımını bozan faktörler genel olarak şöyle özetlenebilir:

Vergi politikalarında dolaylı vergilere daha fazla önem verilmesi, düşük gelirli kesimler aleyhine ortam hazırlamaktadır.

Kredi politikası uygulamalarında gelir dağılımına yönelik hedeflerin yeterince dikkate alınmaması, sektörel ve bölgesel gelir dağılımını daha da bozmaktadır.

Sermaye piyasasında yaşanan gelişmeler ve özelleştirme de kullanılan yöntemler, sermayenin tabana yayılmasından çok, kamuya ve özel girişimcilere kaynak aktarımında kullanılmaktadır.

Miras hukuku ve küçük çiftçilerde hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan arazi parçalanması, daha sonra mülksüzleşme sürecine dönüşmekte ve bu süreç, gelir bölüşümünü düşük gelirli gruplar aleyhine bozmaktadır.

Piyasa yapıları girişimcilerin aşırı kar elde edebilecek düzeyde tekelci ve oligopolistik bir yapı göstermektedir. Ayrıca, kamu kesiminin yaptığı zamlar, mevcut piyasa yapısı içinde, girişimcilerin, gösteriş etkisiyle ek kar etmelerine ortam hazırlamaktadır.

Eğitim politikasında, özellikle 1980 sonrası dönemde yaşanan gelişmeler, gelir dağılımındaki dengesizliği artırmıştır. Çünkü, bölüşüm dengesizliğinin azaltılmasında etkili bir araç olmasına karşın eğitimde fırsat eşitliği sağlanması yönünde bir politika bulunmamaktadır. Nitekim, iyi eğitim alınabilmesi, yüksek gelire gereksinim oluşturmakta; bunu da ancak, yüksek gelirli gruplar sağlayabilmektedir. Kırsal kesimde de eğitim düzeyinin düşüklüğü dikkate alındığında, sektörel gelir bölüşümü dengesizliği nedeniyle kırsal alanlardan kente göç edenlerin ucuz emek olarak çalışması kaçınılmaz olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, emeğin sermaye ile ikame olanağını artırmaktadır. Böylece, işsizlik yanında ikame olanakları da işgücü üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu nedenle ücretler artsa bile, istihdam azalışı veya yetersiz artışı nedeniyle ücret payı düşmektedir.

3.2. Türkiye’de Gelir Dağılımmın İyileştirilmesine Yönelik Uygulanabilecek Politikalar

3.2.1. Siyasal İktidarın Kararlılığı

Türkiye’de gelir dağılımmında ortaya çıkan olumsuz tablonun iyileştirilebilmesinde en önemli gereklilik, siyasal iktidarın kararlılığı olmaktadır. Çok partili yaşama geçildiğinden itibaren konuyla ilgili tartışmalar süreklilik kazanırken, temel konularda önemli hiçbir gelişme sağlanamamıştır.

3.2.2. Nüfus Artış Hızının Düşürülmesi Gerekliliği

Hızlı nüfus artısı, mevcut kaynakların daha çok insana paylaştırılmasına ve insanların yaşam standartlarını ve niteliklerini yükseltecek alanlara yatırım yapılmasına engel olmaktadır.

Yapılan yatırımlar insanların ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetmekte, bunun dışında refah düzeyini artıracak sağlık, eğitim, sosyal güvenlik alanlarına yeterince kaynak ayrılamamaktadır. Milli gelirden mevcut refah düzeyini yükseltmeye yönelik daha çok kaynak aktarılabilmesi için, nüfus artış hızının düşürülmesi gerekliliği açıktır.

Özellikle kırsal alanlarda ve şehirlerde düşük gelir gruplarının yaşadığı yerlerde aile planlamasına yönelik tanıtıcı ve bilgilendirici yaygın eğitim programları konması, konunun tabu olmaktan çıkarılması uzun dönemde nüfus artış hızını düşürücü etki yapacaktır.

3.2.3. Tarım Nüfusunun Verim ve Gelirinin Artırılması

GSMH’da tarım sektörünün payı hızla düşerken tarımla uğrasan nüfusun payı ise aynı oranda düşmemektedir. Tarım alanlarında arazi bölünmelerinin önlenmesi, her üretim biriminin başka üretim birimleriyle birleşerek ya da tek başına bir işletmeye dönüşmesi, bu işletmelerin yılın 12 ayında üretim yapacak alternatif ya da ek is yaratılması, sektördeki tüm çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınması, işgücünün niteliklerinin eğitim yoluyla yükseltilmesi, pazar eğilimli bir anlayışın geliştirilmesi bu konuda somut yapılacak girişimler olacaktır.

3.2.4. Uygulanan Ekonomik Politikaların Etkisi

Enflasyon kabul edilebilir dzeyele düşürülmeden gelir dağılımmında iyileşmenin olanaksızlığı açıktır. Enflasyonun düşürülebilmesi için en kısa sürede orta vadeli istikrar programının hazırlanması ve yürürlüğe konması gerekmektedir. İstikrar

programının ana hedeflerinden birisi, kamu borçlanma gereğini azaltmak olmalıdır. Bu amaca yönelik olarak kamu gelirleri artırılmalı, kamu harcamalarının, borçlanma yerine sağlam kaynak olan vergi gelirleriyle karşılanması sağlanmalı ve kamu harcamaları disiplin altına alınmalıdır.

3.2.5. Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması

Sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlığı ve ucuzluğu, refah düzeyinin artmasına doğrudan etki yapmaktadır. Bu tür harcamalardan vergi alınmaması yanında, kamunun bu konularda verdiği hizmeti yaygınlaştırması ve kalitesini de artırması gerekmektedir. Kamu bu hizmeti kendisi verebileceği bir çevreyi yaratmak durumundadır.

Türkiye’de gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi öncelikli bir konudur. Çünkü, gelir dağılımında adaletsizliğin artması, sadece ekonomik değil aynı zamanda politik ve Sosyo-kültürel sorunlar da yaratmaktadır. Bu nedenle konuya çok daha geniş bir perspektiften bakılması gerekmektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde, öncelikle yatırım, ardından istihdam ve üretim artışının sağlanması gereği ortaya çıkmaktadır. (Küştepeli ve Halaç, 2004,159)

4.Eğitim - Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki Ve Beşeri Sermaye

4.1. Beşeri Sermaye

“Beşeri sermaye kavramı, iktisadi faaliyetlerle ilgili olarak bireylerde oluşan bilgi, beceri ve diğer niteliklerini kapsamaktadır. Bu tanım geniş anlamda ele alındığında ise insanın üretken olarak ortaya koyabileceği tüm nitelikleri içermektedir. Dolayısıyla bu nitelikleri kazanmaya yönelik olarak yapılan faaliyetler yatırım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim, sağlık ve mesleki göç faaliyetlerini içine alan beşeri sermaye konusunda etkilerinin ölçülmesindeki kolaylık ve önemi sebebiyle daha ziyade eğitim yatırımları üzerinde durulmaktadır.”(Yumuşak ve Bilen, 2000, 85)

Eğitim; bağımsız bir toplum ve ulusu oluşturacak, bireysel moral düzeyi yüksek, sağlıklı bireylerin yetiştirilmesiyle hem bireysel hem de evrensel bir kültüre sahip, zengin bir toplumu yetiştirmeyi amaçlar. Eğitimdeki tüm yenileşme ve gelişme girişimleri, toplumun her kesiminin ilgi alanına girmektedir. Eğitim, toplumda değişmelerden sorumlu olması nedeniyle değişime diğer sistemlerden önce uyum sağlamak durumundadır. Bir ülkenin refah ve mutluluğu; o ülke insanların nitelikli ve sürekli bir eğitim almaları ve bununla kazandıkları bilgi, beceri ile ekonomik büyümeye yapabilecekleri

katma değere bağlıdır. Bunun için, sosyo-ekonomik gelişmenin en önemli itici gücü ve verimlilik artışının en önemli unsuru, toplumun eğitim düzeyidir.

“Eğitimin sadece kişisel geliri değil aynı zamanda gelir dağılımını da olumlu yönde etkilemektedir. Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda, eğitim düzeyi yüksek toplumların gelir dağılımı adaletinin daha iyi sağlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, İngiltere’de 1972 yılında zorunlu eğitimin bir yıl artırılmasının kişisel gelir dağılımı eşitsizliğini gelecekte %12 ile % 15 arasında düşürebileceği sonucuna varılmıştır.”

(<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/167/index3-eres.htm>, 2006)

Günümüzde beşeri sermaye en önemli üretim faktörü konumundadır. Eğitim alanındaki eşitsizlikler gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ortaya çıkmasına yol açan unsurların başında gelmektedir. Arazi ve fiziki sermaye gibi üretim faktörlerinde herhangi bir kişinin sahip olabileceği miktar konusunda herhangi bir sınır söz konusu değilken bir kişinin sahip olabileceği bilgi konusunda doğal bir sınır bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumun eğitim düzeyi arttıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik de o ölçüde azalma eğilimine girecektir. (Aktan ve Vural, 2002, 8)

Viaene ve Zilcha (2001) “Beşeri Sermaye Oluşumu, Gelir Eşitsizliği ve Büyüme” adlı çalışmalarında şu sonuçlara varmışlardır: “(a) Beşeri sermaye yatırımlarına yüksek düzeyde başlayan bir ülkenin, gelecekte daha düşük seviyede bir gelir eşitsizliği sağlama şansı daha yüksektir. Yani okuma kültürü ve öğrenmeyi bir kültür haline getiren toplumların gelir dağılımının eşitsizliklerinin daha düşük olması yüksek bir ihtimaldir. (b) Genel eğitimin de önemli bir rolü vardır. Eğitimi finanse eden vergi oranı, her gelir seviyesi için zaman içinde eşitsizliği düşürecektir. (c) toplam üretim fonksiyonundaki teknolojik bir değişim, gelir dağılımına bir etkiye sahip değildir.” (Viaene ve Zilcha , 2001, 24)

4.2. Eğitim Seviyesi

“Eğitim seviyesinin yükselmesi ile verimlilik artışı arasında sıkı bir bağ olması ve bu verimlilik artışının da ücretlere yansıma eğilimi taşıması nedeniyle, istihdamda bir azalma olmaması varsayımı altında, eğitim seviyesi yükselen çalışan kesimin gelirinin de yükselmesi beklenir. Daha önce düşük gelir elde eden bu kesimdeki gelir yükselmesi ise, toplumdaki gelir dağılımını düzeltici etkide bulunur. Başka bir deyişle, devletin eğitimi yaygınlaştırıcı politikalar uygulaması bir taraftan ulusal geliri artırırken, diğer taraftan gelir dağılımının düzelmesine de katkıda bulunur. Bunun yanısıra, eğitim almış kişilerin istihdamının çok daha kolay olması sebebiyle bu

kişilerin istihdam maliyetleri de daha düşük olacaktır ve gelirlerdeki artış devletin gelir vergisi yoluyla tahsil ettiği vergi gelirlerinde de bir artışa yol açabilecektir. İlave eğitim almış kişiye, sahip olduğu bilgi birikimi sebebiyle duyulan ihtiyaç, ekonomik kriz zamanlarındaki istihdamdaki daralmadan bu kesimin en az kötü sonuçla etkilenmesi sonucunu doğuracaktır.” (Türkmen, 2002, 51)

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, eğitim seviyesi ile gelirden alınan pay birbirleri ile etkileşim içindedirler. Afrika'daki ülkeler, zaten az olan gelirlerini eğitime değil, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarından, ne eğitim seviyelerini ne de gelirden aldıkları payı arttırabilmektedirler.

Eğitim altyapısını tamamlamış, yani gelişmiş olan ülkelerin bulunduğu Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya, dünya nüfusunun% 1,5'inden az bir kesimini oluşturmalarına rağmen, dünya gelirin % 47'sini, yani yarısına yakını almaktadır. Tabii bunu sadece eğitimin seviyesine değil, asıl olarak üretim faktörlerinin de bu ülkelerde bulunmasına da bağlayabiliriz.

Stanford Üniversitesi'nden Lei Zhang (2002) gelir dağılımı ve milli eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmasında, “Daha eşitsiz bir toplum, milli eğitim harcamalarını, sürekli bir eşitsizlikle sonuçlanan, zengine tahsis etmeye meyillidir. Bu durum, şu gerçekleri açıklama şansı veren bir ekonomi politikası modeli geliştirecektir. Daha eşitsiz bir ekonomide, zenginler politik gücü ele geçirecek ve yeniden dağıtım harcamalarını azaltarak gelecek nesil için gelir dağılımının daha az eşit olmasına sebep olacaktır.” (Zhang, 2002, 24)

Bilindiği üzere, hemen hemen bütün ülkelerde bir sosyal sınıftan diğerine geçişi sağlayan en önemli faktör eğitimidir, çünkü eğitim, yoksul kesimlerin vasıf ve becerilerini artırarak onların hem moral yönünden tatmin olmalarını hem de rekabetçi bir ortamda nitelikli iş bulabilme imkanını sağlar. Gelişmiş ülkelerde eğitim hizmetlerinin bütün öğrencilere aynı kalitede verilmesine özen gösterilmekte ve bu suretle fırsat eşitliği sağlanarak gelir dağılımı önemli ölçüde iyileştirilmektedir. Böylece, çalışkan ve yetenekli vatandaşların içinde buldukları bir sosyal sınıftan daha üst bir sınıfa atılmaları kendiliğinden sağlanmaktadır. Eğitim hizmetlerinin toplumdaki dağılım miktarına ve biçimine bağlı olarak, ülkelerin gelir dağılımları bozulabilmekte veya düzelebilmektedir. Eğitim, bireylerin gelecekte elde edecekleri ücretlerin tek belirleyicisi olmamakla birlikte, eğitim düzeyi ile ücretler arasında sistematik bir ilişki vardır. (Türkmen, 2002, 50)

Özellikle gelişmiş ülkelerdeki ekonomik faaliyetler uzmanlaşmış ve beceri kazanmış insanları kabul etmektedir. Yüksek

gelir getiren işlerin, mesleki teknik eğitimi gerektirmesi sebebiyle eğitimin gelir dağılımı üzerindeki etkisi daha da bđyüktür.

5.Türkiye’de Eğitim Durumu

“2005/2006 eğitim öğretim yılında, Türkiye’de 20.442.401 öğrenciden; okul öncesi eğitimde 550.146 kişi, ilköğretimde 10.673.935 kişi, ortaöğretimde 3.258.254 kişi ve yükseköğretimde 2.073.428 kişi eğitime devam etmektedir. Yaygın eğitim gören kişi sayısı ise 3.886.638’dir.” (<http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do>, 2006)

Bu veriler ışığında 2000 sayımına göre 67.840.000 olan Türkiye nüfusunun 2005/2006 döneminde eğitim gören kesimi 20.442.401 yani % 30,1’dir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nun 2000 yılında 25 yaş ve üzerindeki arasında yaptığı araştırmaya göre okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 17,25, okuma yazma bilen ancak bir okul bitirmeyenleri oranı % 6,40, ilkokul bitirenlerin oranı % 47,77, ortaokul bitirenlerin oranı% 8,23, lise ve dengi bir okul bitirenleri oranı % 12,55, yükseköğrenim bitirenlerin oranı ise % 7,80’dir.

Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyini belirlemede kullanılan en önemli ölçütlerden biri, o ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının niteliğidir. Ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücünü yeterli sayı ve nitelikte yetiştirmiş olan ülkelerin, gelişmiş ülkeler olduğu görölmektedir. Buna karşılık geri kalmış ülkelerin çoğu, ekonomilerinin ihtiyaç duyduğu işgücünü yetiştirme konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar.

Türkiye’de eğitim durumu, özellikle de okur yazarlık istenilen düzeyde değildir ve gelişmiş ülkeler altında bir orana sahiptir. Bu da, Türkiye’nin bütçesinden eğitime ayırdığı payın arttırılmasıyla düzeltilebilecek bir sorundur. Özellikle kırsal kesimlerde geçim kaynağının tarım olması sebebiyle çocuklarını okula göndermemeleri, o bölgelerde eğitim seviyesinin düşmesine, dolayısıyla o bölgenin tarım toplumundan öteye gidememesine sebep olmaktadır. Bu durum da, o bölgelerin tarım ile uğraşmasından dolayı gelirden aldığı payın az olmasına yol açmakta, böylece o bölge eğitim ile gelir arasında bir kısır döngüye girmektedir.

6.Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Gelir Dağılımı

1990 ve 2000 yılı verilerine göre Türkiye’de ilkokul mezunlarının istihdamı oldukça yüksektir. İlkokul mezunu çalışan işgücünün niteliği ve bu niteliğe dayalı performansının yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Nüfusun eğitim düzeyi ile istihdamı verileri

karşılaştırıldığında; ilkokul mezunlarının diğerlerine oranla yüksek oluşu, ilkokul mezunlarının istihdamının yükselmesine neden olmaktadır.

Tablo 1:Eğitim Durumuna Göre Elde Edilen Kullanılabilir Gelir (2004)

EĞİTİM DURUMU	SAYI/GELİR	
	SAYI	GELİR
TOPLAM	29.897.110	195.851.931.201.000.000
OKUR YAZAR OLMAYAN (%)	8,9	3,0
OKUR YAZAR OLAN, OKUL BİTİRMEYEN (%)	5,5	2,9
İLKOKUL (%)	45,3	38,8
İLKÖĞRETİM (%)	3,0	0,5
ORTAOKUL (%)	9,0	9,9
ORTA VE DENGİ MESLEK OKULU (%)	0,3	0,3
LİSE (%)	13,7	16,5
LİSE VE DENGİ MESLEK OKULU (%)	4,7	6,1
YÜKSEKOKUL-FAKÜLTE (%)	9,1	20,3
YÜKSEK LİSANS, DOKTORA (%)	0,4	1,7

Kaynak: DİE 2005 Yıllığı

Tablo 1'den de görüleceği gibi, bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe gelirden aldıkları pay, kendilerinin nüfus içindeki oranlarına göre artmaktadır. Okur yazar olmayanlar nüfusun % 8,9'unu oluşturup gelirin % 3'ünü alırlarken, ilkokul mezunları en yüksek payla nüfusun % 45'ini oluşturup gelirin % 38,8'ini almaktadırlar. Lise ve dengi okullara gelindiğinde, bu kişilerin gelirden aldıkları pay, nüfus içindeki oranlarına göre daha fazladır. Bu fazlalığın en yüksek olduğu grup, lisansüstü eğitim olan yüksek lisans ve doktora programlarını tamamlamış kişilerin oluşturduğu % 0,4'lük nüfustur. Bu kesim nüfus içindeki en küçük paya sahip olmalarına rağmen, gelirin % 1'7'sini almaktadır. Bu da, eğitimin, yani vasıflı işgücünün verimliliğinin niteliksiz işgücüne göre fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo incelendiğinde, eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin gelir seviyesinin de yükseldiği anlaşılmaktadır. Bir yükseköğretim kurumunu bitirenlerin gelir seviyesi en yüksek düzeydedir. Tabloda dikkati çeken bir husus ise ilkokul mezunlarının ülke gelirinin en çoğunu almalarıdır. Bunun durum ilkokul mezunlarının sayıca fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir husus ise Türkiye'de meslek

lisesi mezunları ile lise mezunlarının gelir seviyesindeki farklılıktır. Bir meslek eğitimi alarak iş yaşamına başlayanların hiç meslek eğitim almamış lise mezunlarına oranla daha az gelir elde etmesi oldukça düşündürücüdür.

Tablo 2:Eğitim Durumuna Göre Elde Edilen Kullanılabilir Gelir (2004)

EĞİTİM DURUMU	SAYI/GELİR	
	Nüfus İçindeki Oranı	Yoksulluk Oranı
TOPLAM	100,0	25,60
6 YAŞINDAN KÜÇÜK FERTLER (%)	10,03	34,19
OKUR YAZAR OLMAYAN (%)	10,22	45,11
OKUR YAZAR OLAN, OKUL BİTİRMEYEN (%)	20,13	33,67
İLKOKUL (%)	30,15	24,36
İLKÖĞRETİM (%)	6,25	25,49
ORTA VE DENGİ MESLEK OKULU (%)	5,45	13,00
LİSE VE DENGİ MESLEK OKULU (%)	12,99	8,28
YÜKSEKOKUL-FAKÜLTE (%) YÜKSEK LİSANS, DOKTORA (%)	4,77	1,33

Kaynak: DİE 2005 Yıllığı

Eğitim ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Tablo 2’den de görebiliriz. Ülkedeki yoksulluk oranı % 25,60 iken, yoksul grubunun en yüksek olduğu kesim okur yazar olmayanlar, ardından da okur yazar olmasına rağmen herhangi bir eğitim diplomasına sahip olmayan bireyler gelmektedir. Bu da, kalifiye işgünün önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Yoksulluğun en az olduğu kesim ise, nispeten gelirden fazla pay almakta olan lisans, yüksek lisans ve doktora dereceleri sahipleridir. Bu kesimdeki yoksulluk oranı sadece % 1,33’tür. Bu rakamların ışığında, eğitim düzeyi ile yoksulluk oranını negatif bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

“Genelde beşeri sermaye yatırımlarının özelde de eğitim yatırımlarının gelir dağılımını düzeltereği bir çok ülkedeki gözlemlerden elde edilmiş önemli bir tespittir. Ülkemiz beşeri sermaye yatırımları açısından iç açıcı bir durumda olmadığı gibi gelir dağılımı açısından da iyi bir görünüme sahip değildir. Gelirin dengesiz dağılmasında beşeri sermaye yatırımlarının yeterli düzeyde

olmamasının etkileri olmakla birlikte eğitim kademelerindeki dağılımın dengesizliği ve başka sebeplerin de olduğu ifade edilebilir.” (Güran, Yumuşak ve Bilen, 2000, 84)

7. Sonuç

Bir ekonomideki gelir dağılımı, çeşitli sebeplerden dolayı mutlak bir eşitlik özelliği göstermez. Çünkü ekonominin ve o ekonomide iktisadi faaliyetlere katılan kişilerin yetenekleri ve özellikleri aynı değildir.

Bir ülkedeki gelir dağılımının eşitliği, insanların yetenek farklılıklarından, çalışma saatlerinden, eğitim düzeylerinden ve buna bağlı olarak ücret farklılıklarından, tecrübeden, servet aktarımlarından, rekabet koşullarından ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarından etkilenir.

Bütün bu faktörler, insanların ulusal gelirden alacağı payı ve dolayısıyla gelir dağılımını etkileyecektir. Her insanın yukarıda sayılan özelliklerden aynı oranı oranda istifade edememesi, bir ülkede gelir dağılımının mutlak eşitlik özelliğe sahip olmamasını doğallandırmaktadır.

İnsanlar doğuştan gelen yeteneklerine göre kendileri ile aynı çalışma şartlarına sahip diğer insanlardan daha fazla verimli olacağından daha fazla kazanç elde edecektir. Belli bir işte uzun süre çalışarak elde edilen tecrübe, verimliliğin ver ücretin artmasını sağlayacaktır. Eğitim ise insanın kariyerine yüksek bir basamaktan ve ücretten başlamasını sağlayarak, bu niteliklere ve fırsatlara sahip insanları yakalamalarına yardımcı olarak daha fazla kazanç elde etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca eğitim seviyesinin ve kamunu bütçeden eğitime ayırdığı payın yüksek olduğu ülkelerde de gelir dağılımı eşitsizliğinin nispeten az olduğu bilinmektedir. Ancak çeşitli sebeplerle eğitim fırsatlarından yararlanamayan insanların sayıca çok olduğu ülkelerde, gelir dağılımı eğitilmişler lehine bozulacaktır.

Eğitim seviyesinin yükselmesi ile verimlilik artışı arasında sıkı bir bağ olması ve tarım toplumundan sanayi toplumuna ve daha sonrasında bilgi toplumuna geçilmesi ve bu verimlilik artışının da ücretlere yansımaya eğilimi taşıması nedeniyle, istihdamda bir azalma olmaması varsayımı altında, eğitim seviyesi yükselen çalışan kesimin gelirinin de yükselmesi beklenir. Daha önce düşük gelir elde eden bu kesimdeki gelir yükselmesi ise, toplumdaki gelir dağılımını düzeltici etkide bulunur. Başka bir deyişle, devletin eğitimi yaygınlaştırıcı politikalar uygulaması bir taraftan ulusal geliri artırırken, diğer taraftan gelir dağılımının düzelmesine de katkıda bulunur. Bunun yanı sıra, eğitim almış kişilerin istihdamının çok daha kolay olması sebebiyle bu kişilerin istihdam maliyetleri de daha düşük olacaktır ve

gelirlerdeki artış devletin gelir vergisi yoluyla tahsil ettiği vergi gelirlerinde de bir artışa yol açabilecektir. İlave eğitim almış kişiye, sahip olduğu bilgi birikimi sebebiyle duyulan ihtiyaç, ekonomik kriz zamanlarındaki istihdamdaki daralmadan bu kesimin en az kötü sonuçla etkilenmesi sonucunu doğuracaktır.

KAYNAKLAR

- AKTAN, C. C. VURAL, İ. Y, “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara – 2002
- DANSUK, E., DPT, Uzmanlık Tezleri, “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi”, Mayıs – 1997
- DOĞANOĞLU, F., GÜLCÜ, A., “Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1
- DPT, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara – 2001.
- GÜÇLÜ S., M. BİLEN, “1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 6, Eylül-Ekim 1995
- GYLFASON, T., ZOEGA, G, “Eğitim, Sosyal Eşitlik ve Ekonomik Büyüme”, CEİfo Ekonomik Çalışmaları, Cilt 49, Aralık - 2003.
- KARAKAYALI, H., “Makro Ekonomi”, Emek Matbaası, 4. Baskı, Manisa – 2002.
- KÜŞTEPELİ, Y., HALAÇ, U “Türkiye’de Genel Gelir Dağılımın Analizi ve İyileştirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 4, 2004.
- MILANOVIC, B., YITZHAKI, Shlomo “Decomposing World Income Distribution: Does The World Have A Middle Class?” Gelir ve Refah İncelemeleri, cilt 2, sayı 48, Haziran 2002.
- 10.Türkiye İstatistik Kurumu, “İstatistik Göstergeler 1923-2004”, Yayın No: 0535, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, “Türkiye İstatistik Yıllığı 2005”, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Mayıs – 2006.
- TÜRKMEN, F., DPT Uzmanlık Tezleri, “Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması”, Yayın No: 2655, Eylül – 2002
- VİAENE, J-M, ZİLCHA, I., “Human Capital Formation, Income Inequality and Growth”, Timbergen Institute Discussion Paper, T1 2001-104/2, Hollanda – 2001.
- YUMUŞAK, G. İ, BİLEN, M., “Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, 2000
- ZHANG, L., “Gelir Dağılımı ve Milli Eğitim Harcamalarının Tahsisi”, Stanford Enstitüsü Ekonomi Politikası Araştırmaları, Çalışma No: 02-25, Kasım, 2002.
- <http://www.dpt.gov.tr> (24/11/2006)
- <http://www.die.gov.tr> (25/11/2006)
- <http://www.isguc.org> (24/11/2006)
- <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4843> (24/11/2006)
- <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/167/index3-eres.htm> (24/11/2006)
- <http://www.tuik.gov.tr> (24/11/2006)